

Nr 204.

Av herr Osberg, angående försäljning av Hvitfeldtska stipendieinrättningen tillhörande fastigheter.

År 1908 fattade Kungl. Maj:t beslut om, att åboar å stipendiehemman tillhörande Kungl. och Hvitfeldtska stipendieinrättningen i Bohuslän finge friköpa sina med åborätt innehavda hemman. Sådan rätt medgavs även åt innehavare av lägenheter tillhörande dessa hemman.

Den medgivna friköpsrätten gällde icke mindre än omkring 140 mantal och har med endast några få undantag de till åtskilliga hundratal uppgående åboar begagnat sig av rätten att friköpa. Beslutet om försäljning var en synnerlig klok åtgärd, som blivit till förmån, både för den jordbrukande befolkning, som äger den friköpta jorden, och stipendieinrättningen. Åren innan försäljningen kom till stånd, voro stiftelsens inkomster relativt små, jämfört med nuvarande belopp, t. ex. år 1899 var bruttoinkomsten cirka kr. 33,000: — och förvaltningskostnaden så hög, att endast 37 % av nämnda belopp kunde komma de studerande tillgodo i form av stipendier. Detta förhållande gav statsrevisorerna anledning till anmärkning, dels beträffande den höga förvaltningskostnaden; även fördelningen av tillgängligt belopp ansågs förtjänt av ogillande. Stiftelsens förmögenhet enligt revisionen 1926 utgjorde vid slutet av samma år kr. 2,917,205: — och 67 öre och årsinkomsten kr. 156,244: 93, förvaltningskostnaden under året uppgick till kr. 13,882: 62. Dessa siffror tala ett tydligt språk till förmån för den vidtagna försäljningen.

När ovannämnda beslut fattades av Kungl. Maj:t om försäljning av åbohemmanen, ansågs icke lämpligt att försälja stiftelsens båda huvudgårdar, nämligen Åby i Tossene socken norra Bohuslän och Sundsby i Valla socken södra Bohuslän, antagligen med tanke på, att bibehållande av godsen skulle skänka en viss stabilitet åt stiftelsen som sådan.

Trots att stiftelsens förmögenhet genom försäljning av åbohemmanen så avsevärt ökats och samtidigt därmed även inkomsterna, föreligger ingen anledning, att icke stiftelsens styresmän böra bemöda sig om att utöka tillgångarna för det ändamål stiftelsen avser att gagna. Enligt min uppfattning har stiftelsen icke råd att i fortsättningen behålla här nämnda egendomar, på den grund att dessa lämna stiftelsen ringa eller ingen inkomst, när man på lång sikt måste räkna med nybyggnader, reparationer, dikningshjälp och förvaltningskostnad. Man kunde här omnämna en mångfald exempel, som gå i samma stil; för att nämna ett, har styrelsen för Gustafsbergs barnhus (Uddevallå) föreslagit för-

säljning av sina jorddomäner för att kunna uppta sin verksamhet, som icke på senare tid kunnat fortgå i brist på medel.

När nu den allra största delen av stipendieinrättningens egendom blivit försåld och ett sådant glänsande resultat blivit följden, finnes ingen anledning att ställa sig tveksam till försäljningen av huvudgårdarna. Taxeringsvärdet å dessa ingår i stiftelsens här ovan omnämnda förmögenhet med ett belopp av 368,700 kronor. En summa vida överstigande denna skulle med säkerhet erhållas vid försäljning av egendomarna. Godsens ägoarealer äro mycket osammanhängande och lämpa sig knappt som jordbruksenheter, vid eventuell försäljning bör därför styckning tillämpas. Torpare böra medgivas rätt att köpa sina innehavda torp och stamfastigheterna uppdelas i lämpliga brukningslotter. Undantagas från försäljning bör gärna corps de logis jämte parkområde å båda egendomarna och skulle dessa kunna användas till rekreationshem under sommarmånaderna för studenter med svag ekonomi, som genom tillfällig sjukdom eller annan orsak behövde förbättra sin hälsa. En sådan åtgärd skulle bliva till stor välsignelse för de unga och på ett synnerligt sympatiskt sätt sammanfalla med testatorns sista vilja. Om man ställer en sådan åtgärd vid sidan av att låta gårdarna bebos av var sin arrendator och därtill vanligen sådana som äro förmögna och inte ta egendomen för sin utkomsts skull, utan dess mer för nöjet och trevnaden av att få vistas på en vacker gård och en naturskön ort. Vidare kan man tänka sig att parkområdet för varje egendom tillmättes så, att viss del av detsamma kunde avgränsas till mindre naturpark, där i synnerhet skärgårdsbefolkningen vid utflykter under sommaren kunde få en fristad samt bliva i tillfälle njuta av skogsluft och omväxling från de nakna klipporna. Gårdarna ligga så till, att båda kunna angöras med båt. En sådan åtgärd skulle skänka förnöje och hälsas med tacksamhet av många, som nu bo omkring dessa stiftelsens sätesgårdar och som själva och deras förfäder före dem under en mångfald år tillbaka i tiden dragit sina strån till stacken — mången gång under möda och uppoffring — för att timra upp den ståtliga fond, som stiftelsen nu förfogar över.

Den här framförda tanken skulle i ringa grad inverka på försäljningssumman och man hade samtidigt kvar hållpunkterna till minne av Margareta Hvitfeldts gärning.

Belägg för det ohållbara i att fortsätta med egendomarnas utarrendering torde belysas av följande: under näst föregående arrendeperiod var arrendavgiften för Åby omkring 3,500 kronor pr år. När nu gällande arrendeavtal uppgjordes, överlämnade kuratorerna till länets domänvärderingsmän att uppgöra förslag till arendebelopp; efter fullgjort uppdrag föreslog nämnden 7,000 kronor, vilket av kuratorer och arrendator godkändes. Å egendomen finnas 18 st. dagsverkstorp, vars innehavare äro skyldiga att tillsammans utgöra 1,818 dagsverken på egen kost. På grund av gårdens läge inom stenhuggeridistrikt täcker i huvudsak värdet av antalet här nämnda dagsverken enligt på arbets-

marknaden gällande pris den summa, arrendatorn har att utgöra till stipendieinrättningen, men trots detta förhållande fann arrendatorn för gott att i början av arrendeperioden göra hemställan till kuratorerna om rätt till granitavverkning å godsets ägor, och egendomligt nog fann även kuratorerna skäligt bifalla den av arrendatorn gjorda framställningen, vilket lär haft till följd att arrendatorn förtjänar pr år räknat en bruttoinkomst, som två å tre gånger täcker arrendeavgiften för godset. Det förefaller den utomstående som att avkastningen av gårdens granitfyndigheter i sin helhet borde kommit stiftelsen tillgodo. Säkert är, att vid eventuell försäljning (eller undantag från försäljning) kommer denna granitförekomst att väsentligt stärka stiftelsens kassa, men för varje år som går, gottgör sig arrendatorn enligt mitt förmenande sådana medel som borde kommit stiftelsens verksamhet till gagn.

Som jag förut anfört äro inägorna till här nämnda gårdar mycket osammanhängande och detta synnerligen beträffande Sundsby, huvudparten av åkerarealen Åker-Rosengård ligger på 3 kilometers avstånd från huvudgården, ävenså Ödegärdet ligger avlägset. Å Sundsby finnas 16 st. dagsverkstorp, vars innehavare själva äga åbyggnaderna, men äro enligt kontrakt skyldiga utgöra åt arrendatorn tillsammans omkring 1,200 dagsverken på egen kost, vilket i likhet med förhållandet på Åby i huvudsak täcker arrendatorns avgäld till stiftelsen. Om försäljning komme till stånd, torde enbart de 30 torpställena å båda gårdarna stärka stiftelsens förmögenhet med cirka 150,000 kronor, när avräkning gjorts för den del dessa representera i fastighetsvärdet.

Om en klok försäljningspolitik kom i tillämpning, skulle med säkerhet försäljningssumman kunna uppbringas till 500,000 kronor för båda fastigheterna och likväl de undantag göras, som jag här föreslagit. En sådan åtgärd skulle ju lämna stiftelsen en ökad årsinkomst av omkring 25,000 kronor och till följd av försäljningen minskade förvaltningskostnader.

Således skulle kuratorerna med stort lugn kunna bestrida utgifterna till vilohemmen, som icke torde överstiga sex- till sjutusen kronor per år. Alltså efter en finansiering av en sådan gagnande åtgärd skulle ändå en vinst på omkring 18,000 kronor per år erhållas.

Av det anförda torde framgå, att en försäljning av här nämnda fastigheter enbart kom att bli till fördel för den verksamhet, som Kungl. och Hvitfeldtska stiftelsen avser.

Jag tillåter mig vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t snarast låta utreda det av mig framförda förslag om försäljning av Kungliga och Hvitfeldtska stipendieinrättningens egendomar Åby och Sundsby i Bohuslän jämte underlydande torp (dock med undantag från försäljning corps de logis jämte lämpligt parkområde å båda

egendomarna) enligt de grunder, som jag i motiveringen tillåtit mig anföra och att Kungl. Maj:t, därest utredningen giver till resultat, att försäljningen bliver till fördel för stiftelsen, där-
efter omedelbart låter genom stiftelsens kuratorer försälja
egendomarna.

Stockholm den 20 januari 1928.

Oscar Osberg.
